

ВЯЧАСЛАЎ ВЯРЭНІЧ

Жыццёвы шлях гэтага вучонага падобны да многіх іншых яго ровеснікаў, што з'явіліся на свет і правялі дзіцячыя і юнацкія гады ў вясковым асяроддзі. Яно своеасабліва ўплывае на фарміраванне чалавека і часта становіцца аб'ектам навуковых даследаванняў на ўсё будучае жыццё. Так сталася і з Вячаславам Лявонцэвічам Вярэнічам – кандыдатам філалагічных навук, мовазнаўцам, старшым навуковым супрацоўнікам Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

Вячаслаў Вярэніч нарадзіўся 12 сакавіка 1924 г. у вёсцы Рухча-2 тагачаснага Столінскага павета Палескага ваяводства (зараз Столінскі раён Брэсцкай вобласці) у праваслаўнай сям’і селяніна-серадняка, як ён сам напісаў у адной з аўтабіяграфій. У 1931 г. памёр бацька Лявонцій Якаўлевіч (1897 г. н.), а маці Аляксандра Рыгораўна (1900 г. н.) засталася з трыма маленькімі дзецьмі, старшым з якіх быў Вячаслаў. Нягледзячы на гэта, яна не толькі не перапыніла вучобу сына ў Рухчанскай пачатковай школе, куды ён пайшоў навучацца грамаце ў 1930 г., але і дала магчымасць па яе заканчэнні працягнуць навучанне ў Плотніцкай сямігадовай школе і Пінскай гімназіі (да 1939 г.).

Па заканчэнні ў жніўні 1940 г. шасцімесячных настаўніцкіх курсаў у Століне пачаў самастойную настаўніцкую працу на Століншчыне (хутар Магільна, вёскі Варсын, Кострава, Рухча-1, Глінка, г. Столін, 1940–1957 гг.). У час вайны падтрымліваў сувязь з партызанскімі атрадамі імя А. Неўскага і К. Варашылава, дапамагаў ім «у зборы неабходнай інфармацыі, арганізацыі забеспячэння атрадаў харчаваннем, фуражом, адзеннем і транспартам» (з аўтабіяграфіі, 1957 г.).

Старанная педагогічная праца настаўніка была заўважана і яго запрасілі ў г. Столін спачатку інспектарам (1953–1955 гг.), а затым прызначылі і загадчыкам Столінскага аддзела адукацыі (1955–1957 гг.). Як вядома, праца настаўніка патрабуе пастаяннага самаўдасканалення, павышэння кваліфікацыі. І Вячаслаў Вярэніч, добра ўспедамляючы гэта, паралельна з педагогічнай працай завочна заканчвае Пінскае педагогічнае вучылішча (1944–1946 гг.), Пінскі настаўніцкі інстытут (1948–1952 гг.), Мінскі дзяржаўны педагогічны інстытут імя А. Горкага (1953–1956 гг.) і атрымлівае дыплом настаўніка рускай мовы і літаратуры. Аднак у снежні 1957 г. ён пакідае адміністрацыйную педагогічную пасаду ў г. Століне і паступае ў аспірантуру Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР, адкуль афіцыйна накіроўваецца ў Інстытут славяназнаўства АН СССР для падрыхтоўкі ў галіне славянскай кампаратывістыкі пад кіраўніцтвам С. Бярнштэйна. Па вяртанні з Масквы са снежня 1961 г. і

да выхаду на пенсію (май 1992 г.) ён працаваў у Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа АН Беларусі.

Абсяг навуковых інтарэсаў Вячаслава Вярэніча даволі шырокі і разнастайны: анаматалогія, дыялекталогія, этымалогія, гісторыя польскай беларусістыкі і інш. Але асноўным аб'ектам даследаванняў сталі гаворкі польскіх перасяленцаў на тэрыторыі былога СССР і рэпатрыянтаў у Польшчы. Захапіўшыся гэтай навуковай праблемай яшчэ ў 1963–1964 гг. (першае знаёмства з маўленнем мазурскіх пасяленняў Белае Возера, Замошша і Чырвоная Воля ў Лунінецкім раёне, а пазней і Ніжняй Сілезіі), ён не пакідаў яе ўсё сваё жыццё.

Незвычайныя працаздольнасць, мэтанакіраванасць і добрасумленнасць, сфарміраваныя ў вясковым асяроддзі, прынеслі яму поспех і вядомасць у навукова-даследчай дзейнасці. Ужо ў 1967 г. пад яго кіраўніцтвам была створана спецыяльная група вучоных з Беларусі, Расіі, Літвы, Латвіі, Украіны, Узбекістана, якая пачала мэтанакіраванае вывучэнне польскіх гаворак на тэрыторыі СССР. Істотным вынікам гэтай працы стала публікацыя ў 1973 г. двухтомнага даследавання «Польские говоры в СССР» [4]. Сам В. Вярэніч надрукаваў у двухтомніку тры ўласныя даследаванні «Польскія перыферыйныя гаворкі на ўсходзе (да гісторыі пытання)» (т. 1, с. 6–21), «Стан і перспектывы даследавання «пальшчызны крэсвай»» (т. 1, с. 183–212) і «Да гісторыка-сацыялагічнай характарыстыкі польскіх перасяленчаскіх гаворак у Палессі» (т. 2, с. 128–159), якія пераканаўча пацвярджаюць яго кіраўніцкі статус у дадзенай даследчыцкай групе. Затым пад кіраўніцтвам прафесара Віктара Мартынава ён абагульніў праведзеныя даследаванні ў кандыдацкай дысертацыі «Праблемы інтэрферэнцыі ў астраўных гаворках (на матэрыяле мазурскага дыялекту ў Палессі і Ніжняй Сілезіі)» і паспяхова яе абараніў у чэрвені 1975 г. Між іншым, неабходнасць і важнасць даследавання дадзенага навуковага пытання, на думку Вячаслава Вярэніча, была абумоўлена тым, што «польскі перыферыйны дыялект адыграў вялікую ролю ў развіцці польска-ўсходнеславянскіх моўных кантактаў (польска-беларускіх і польска-ўкраінскіх). Ён быў

правадніком не толькі паланізмаў ва ўсходніх славян, але і беларусізмаў і ўкраінізмаў у польскай мове» [4, с. 3].

Аднак пазней публікацыя манаграфічных выданняў і калектыўных зборнікаў матэрыялаў па праблеме польскіх перыферыйных гаворак па незалежных ад кіраўніка калектыву абставінах часова прыпынілася і была адноўлена пад кіраўніцтвам Вячаслава Вярэніча і Януша Рыгера ўжо ў Польшчы пад назвай «*Studia nad polszczyzną kresową*» ў 1982 г., дзе з таго часу ўжо выйшла 12 тамоў (2010 г.) адпаведных матэрыялаў, у тым ліку надрукавана і кандыдацкая дысертацыя Вячаслава Вярэніча (1990 г.). Акрамя таго, на пачатку 1990-х гадоў ён адаптаваў для школ Беларусі падручнік па польскай мове для вучняў 3 класа Аліны Міхалоўскай, які выпушчаны быў да гэтага ў Каўнасе (1988 г.).

З ліку іншых навуковых заняткаў Вячаслава Вярэніча варта звярнуць асаблівую ўвагу на публікацыю велізарнага тома лінгвістычных, этнаграфічных і гістарычных матэрыялаў «Палескі архіў» [1], сабраных ім на працягу 25 гадоў у шматлікіх экспедыцыях на Палессі (1960–1985 гг.). Праца была падрыхтавана да друку пасля смерці Вячаслава Вярэніча групай энтузіястаў-навукоўцаў – блізкіх сяброў, аднадумцаў, паплечнікаў – Фёдарам Клімчуком, Эльжбетай Смулковай, Аннай Энгелькінг і інш. Пераважную большасць апублікаванага архіву вучонага складаюць анамастычныя матэрыялы (антрапаніміка, тапаніміка і невялікая колькасць заснімаў), а таксама дыялектная лексіка, звязныя дыялектныя тэксты, апісанне ганчарнага промыслу ў в. Гарадная Столінскага раёна, этнаграфічныя адметнасці мясцовых жыхароў, некаторыя гістарычныя звесткі і інш.

Том фармату А4 аб'ёмам у 691 старонку – найбагацейшае радовішча фактычнага матэрыялу па розных мовазнаўчых, этнаграфічных, фальклорных, гістарычных і інш. кірунках даследаванняў і сапраўдны навуковы помнік збіральніку палескіх матэрыяльна-духоўных скарбаў. Нягледзячы на значна меншы аб'ём і разнастайнасць змешчаных у ім матэрыялаў, гэтае выданне, на нашу думку, сугучнае вядомай працы Міхала Федароўскага. Дарэчы, асобныя часткі праекта яшчэ да яго поўнай публікацыі былі надрукаваны ў часопісе Палескага дзяржаўнага ўнівер-

сітэта «Гістарычная брама» [2]. Тут змешчаны лексічныя матэрыялы з гаворкі вёскі Бастынь Лунінецкага раёна, сабраныя ім паводле апытальніка Вітольда Дарашэўскага, і разнастайныя матэрыялы (пераважна анамастыка і дыялектная лексіка) з Пінскага раёна.

Як вынікае з «Палескага архіву», Вячаслаў Вярэніч не абмяжоўваўся ў сваіх навуковых пошуках толькі лінгвістычнымі пытаннямі. Яго заўсёды цікавілі многія іншыя сумежныя галіны ведаў і не толькі яны. Як слушна заўважыў Сяргей Запрудскі, акрамя навуковых даследаванняў ён «любіў і ўмеў паразважаць на самыя розныя грамадскія тэмы, заўсёды дэманструючы пры гэтым добрае веданне прадмета і арыгінальнась меркаванняў» [3, с. 31].

За ўклад у развіццё беларуска-польскіх узаемаадносін Вячаслаў Вярэніч быў узнагароджаны ордэнам Заслугі Рэспублікі Польшча (1992 г.), залатой адзнакай Заслужанага дзеяча польскай культуры, кавалерскім крыжам ордэна Адраджэння Польшчы (1993 г.).

Памёр Вячаслаў Вярэніч 27 жніўня 1999 г., пахаваны ў Мінску на Маскоўскіх могілках. Ён пакінуў багатую навуковую спадчыну, да якой будучы звяртацца ў будучым шматлікія пакаленні навукоўцаў. А ў памяці ўсіх, хто яго ведаў, працаваў поруч з ім, ён застаецца ўважлівым, клапацлівым, інтэлігентным чалавекам у зносінах з людзьмі і цвёрдым, рашучым і непахісным змагаром у адстойванні сваіх перакананняў.

Л і т а р а т у р а

1. Вярэніч, В. Л. Палескі архіў : лінгвістычныя, этнаграфічныя і гітарычныя матэрыялы / В. Л. Вярэніч ; пад нав. рэд. Ф. Клімчука, Э. Смулковай, А. Энгелькінг. – Мінск : Выд. А. Н. Вараксін, 2009. – 691 с.
2. Гістарычная брама: гісторыя і культура Палесся. – Пінск : ПДУ, 2008. – № 1 (23). – С. 125–193; – 2009. – № 1 (24). – С. 123–197.
3. Запрудскі, С. In memorem / С. Запрудскі // Кантакты і дыялогі. – 1999. – № 9/10. – С. 29–31.
4. Польские говоры в СССР / ред. В. В. Мартынов. – Минск : Наука и техника, 1973. – Ч. 1 : Исследования и материалы (1967–1969 гг.). – 232 с. ; – Ч. 2 : Исследования и материалы (1969–1971 гг.). – 216 с.